

دو فصلنامه تخصصی «پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه»

شماره چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۹: ۱۰۶-۸۱

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۰۸/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۰۲/۱۹

## بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر

آرش قهرمان\*

### چکیده

این پژوهش به بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان ۴۵۰ نفر (۱۶۲ مرد و ۲۸۸ زن) از دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد می‌پردازد و به این منظور از پرسش‌نامه‌ای خود اجرا بهره می‌جوید. در ابتدا محقق به بحث نظری پیرامون این نکته می‌پردازد که آیا متغیر «رضایت از زندگی» یک متغیر بسیط است یا یک سازه چند بعدی؟ در اینجا پیش فرض بسیط بودن انتخاب شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان رضایت از زندگی در دانشکده‌های مختلف تفاوت معناداری با هم ندارد. همچنین دانشجویان دختر و پسر دارای رضایت از زندگی متفاوتی نیستند. یافته‌ها بیانگر آن است که در هر دو جنس «رضایت از خود»، «مثبت‌نگری» و «رضایت از دانشگاه» تأثیر شایانی در رضایت از زندگی دارند.

**واژگان کلیدی:** رضایت از زندگی، رضایت از خود، رضایت از دانشگاه، رضایت از آزادی‌های اجتماعی - سیاسی، دانشجو.

---

\* کارشناسی ارشد پژوهشگری اجتماعی و پژوهشگر علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد

## مقدمه

در جوامع مدرن پدیده‌های جدید به مرور زمان و به‌طور تدریجی به اقتضای مسائل و مشکلات و نیازهای آن جوامع ابداع شده، و در طول تقریباً ۲۰۰ سال رشدی تدریجی در همهٔ زمینه‌ها از صنعت و کشاورزی و پزشکی گرفته تا فیزیک و نجوم و بیولوژی ایجاد کردند. به تدریج به اقتضای رشد هر بخش تقسیم کار صورت گرفت و انواع مشاغل به‌وجود آمدند. تولیدات داخلی متناسب با ساختار فرهنگی و نیازهای موجود جامعه افزایش یافت، ابزار بهتر برای ارضاء نیاز ارائه شد و در عین حال به علت رشد اقتصادی همسو با نیازها و متعادل (به‌صورت تدریجی و در همهٔ زمینه‌ها) درآمدها نیز فزونی گرفت؛ این امر به مردم امکان می‌داد ابزار جدید ارضاء نیاز را نیز تهیه کنند. در چنین جوامعی فرایند مقایسهٔ اجتماعی، احساس محرومیت نسبی و لذا فرایند پیدایش نیاز نیز وجود داشته و دارد، اما از آنجا که دستیابی به ابزار جدید ارضاء نیاز، در حد نیاز احساس شده در هر قشر و گروهی به‌طور ذهنی امکان‌پذیر به نظر می‌رسد، احساس نارضایتی از وضع موجود کم است و اگر اینجا و آنجا احساس نارضایتی به‌وجود آید، عموماً در حد قابل کنترل است و عنان جامعه از دست اداره‌کنندگان آن خارج نمی‌شود (رفیع‌پور، ۱۳۷۸ (ب): ۳۵-۳۴).

اما در جوامع در حال توسعه، از جمله کشور ما ایران، امکان رشد اقتصادی مستمر عملاً وجود ندارد و در صورت وجود هم، بنا بر نتایج تحقیقات (مولر، ۱۹۹۵: ۳-۹۷۲) به علت شدت نابرابری‌های اجتماعی- اقتصادی در دست درصد کوچکی از اعضای جامعه است، بنابراین امکان بروز نارضایتی بیشتر فراهم می‌آید. علاوه بر این قرار گرفتن کشورهای توسعه‌نیافته در مسیر مدرنیسم از میزان باورهای تقدیرگرایانهٔ آنها می‌کاهد که این امر نیز به نوبهٔ خود سبب افزایش نارضایتی می‌گردد (رفیع‌پور، ۱۳۷۷: ۷۴-۷۳). بنابراین، با پدیده‌های مواجه هستیم که جمعیت فراوانی از جوانان جامعه را در بر می‌گیرد؛ این جمعیت، جمعیتی سرنوشت‌ساز (دانشجویان) هستند و کاهش رضایت از زندگی آنان پیامدهایی را به همراه دارد که می‌تواند زمینه‌ساز بسیاری از رخدادهای اجتماعی دیگر گردد.

\_\_\_\_\_ بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر / ۸۳

### سوالات پژوهش

۱. آیا رضایت از زندگی یک مفهوم بسیط است یا به مثابه یک سازه ابعاد مختلفی دارد؟
۲. میزان رضایت از زندگی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف چقدر است؟
۳. آیا بین میزان رضایت از زندگی دختران و پسران دانشجو تفاوتی وجود دارد؟

### فرضیات پژوهش

۱. رضایت از خود در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۲. رضایت از آزادی‌های سیاسی- اجتماعی در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۳. وضعیت سلامتی در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۴. رضایت از دانشگاه در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۵. رضایت از خانواده در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۶. رضایت از دوستان در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۷. رضایت از وضعیت مالی خود در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۸. جنسیت در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.

### چارچوب نظری

«دورکیم در زمینه رابطه میان انسان و نیازها و اهداف یا آرزوهایش معتقد است که در شرایط اجتماعی مستحکم و پایدار، آرزوهای انسان‌ها از طریق هنجارها تنظیم و محدود می‌شود. با از هم پاشیدگی هنجارها (و لذا از بین رفتن کنترل آرزوها)، آنومی یا وضعیت آرزوهای بی‌حد و حصر<sup>۱</sup> پدید می‌آید. از آنجا که این آرزوهای بی‌حد طبعاً نمی‌توانند ارضاء و اشباع شوند، در نتیجه وضعیت نارضایتی اجتماعی دائمی ایجاد می‌شود» (رفیع‌پور، ۱۳۷۸ (ب): ۱۸).

«به عقیده کونینگ در کشورهای توسعه‌نیافته یک شکل سنتی و پذیرفته‌شده از فقر وجود دارد که انسان به آن عادت کرده است. اما شرایط وقتی تغییر می‌کند که از طریق

گسترش وسائل ارتباط جمعی، یک نوع زندگی دیگر و مرفه‌تر (مثلاً با برنامه‌های تلویزیونی و ...) تا اقصی نقاط جوامع تکامل نیافته رخنه می‌کند. در پی تضاد این دو عامل، نیازهای بی حد و حصر رشد می‌کنند و پس از آن، حرکت‌های ناگهانی رشد اقتصادی، بسیاری از مواقع یک وضعیت آنومی به شکل گم‌گشتگی فرهنگی جهشی (و از دست دادن هویت فرهنگی) را در پی دارد که نه فقط نارضایتی عمیق، بلکه علاوه بر آن ناآرامی‌های سیاسی گسترده‌ای را نیز به وجود می‌آورد» (همان: ۲۶-۲۷).

بر اساس نظر مازلو انسان‌ها دارای پنج دسته نیازهای فطری<sup>۱</sup> می‌باشند:

۱- نیازهای جسمی<sup>۲</sup>

۲- نیاز به امنیت<sup>۳</sup>

۳- نیاز به روابط اجتماعی و محبت<sup>۴</sup>

۴- نیاز به تأیید و احترام<sup>۵</sup>

۵- نیاز به خویش‌نمایی<sup>۶</sup> (مازلو، ۱۹۷۷: ۸۵ به نقل از رفیع‌پور، ۱۳۷۸ (الف)).

باید متذکر شد که اولاً در هر یک از این دسته‌ها، تعدادی از نیازهای شبیه و نزدیک به هم جای می‌گیرند. مثلاً در دسته چهارم نیاز به احترام، نیاز به قدرشناسی، حفظ آبرو و غرور، کسب ارزش و منزلت و... در کنار هم قرار می‌گیرند. ثانیاً بر اساس نظر مازلو این نیازها دارای سلسله مراتب هستند: نیازهای پایین یا دون و نیازهای عالی. یعنی برای انسان‌ها ابتدا نیازهای جسمی (نیاز پایین) مهم هستند. پس از ارضاء نیازهای جسمی، نیاز به امنیت مطرح می‌شود و بعد از آن «روابط» و سپس «احترام» تا بالاخره به دنبال رفع همه نیازها، نیاز متعالی به تفکر درباره معنی و محتوا (به خود رسیدن) مطرح می‌شود (رفیع‌پور، ۱۳۷۸ (الف): ۴۲-۴۱).

بر اساس نظر هرزبرگ، با حذف عواملی که نارضایتی ایجاد می‌کنند رضایت افراد

- 
1. Instinctoid
  2. Physiological Needs
  3. Security, Safety
  4. Affiliation, Love
  5. Recognition, Esteem
  6. Self Actualization

به‌طور قابل ملاحظه‌ای بالا نمی‌رود، به تعبیری دیگر عواملی که رضایت را به وجود می‌آورند متمایز از عواملی هستند که نارضایتی را کم می‌کنند. هرزبرگ عوامل رضایت‌آفرین را عوامل انگیزشی و عوامل نارضایتی‌آفرین را عوامل بهداشتی نامید. مطابق نظر هرزبرگ در حوزه رضایت شغلی، عواملی که سبب نارضایتی می‌گردند عوامل محیطی هستند؛ مانند نامناسب بودن وضعیت نور، دما، هوای نامطبوع و حقوق پایین که موارد مذکور چنانچه رفع گردد رضایت فرد را افزایش نمی‌دهد بلکه نارضایتی را کم می‌کند. عوامل ایجاد رضایت که هرزبرگ از آنها تعبیر به عوامل بهداشتی می‌نمود عبارت‌اند از: عواملی مانند موفقیت در کار، طبیعت کار انجام‌شده، ارزشیابی و ارزشگذاری دیگران نسبت به کار، مسئولیتی که فرد احساس می‌کند و ارتقائی که به دست می‌آورد. کار، قرار گرفتن در کل فرایند تولید و احساس مولد بودن است (توسلی، ۱۳۷۵: ۱۴۳). نظرات هرزبرگ هرچند در حوزه رضایت شغلی است، قابل تعمیم به حوزه رضایت از زندگی نیز هست. حال چنانچه بخواهیم نظرات هرزبرگ و مازلو را با هم تلفیق نماییم می‌توان گفت نیازهای مرتبه یک و دو مازلو به‌طور عمده عوامل بهداشتی (به زبان هرزبرگ) و غالب نیازهای مرتبه سه، چهار و پنج عوامل انگیزشی هستند.

«از نظر مرتون احساس محرومیت نسبی، حالتی است روانی و احساس کمبودی است که فرد پس از مقایسه خود با فرد یا گروهی که برای او الگوی مرجع مقایسه است، حس می‌کند» (مرتون، ۱۹۶۸: ۲۶۸ به نقل از صفدری، ۱۳۷۴).

بحث محرومیت نسبی از این جهت نافع است که با استفاده از آن می‌توان احساس عدم رضامندی را محاسبه کرد (همان، ۲۸۹). به نظر می‌رسد این حالت زمانی پدید می‌آید که گروه مرجع از مشروعیت بالایی در نزد فرد برخوردار باشد ولی فاصله فرد تا آن زیاد باشد.

در نگاه به متغیر رضایت از زندگی دو رویکرد نظری وجود دارد: در رویکرد نخست، رضایت از زندگی به مثابه یک سازه چندبعدی در نظر گرفته می‌شود و رویکرد دوم به رضایت از زندگی به مثابه یک متغیر بسیط می‌نگرد.

### ۱- رضایت از زندگی به مثابه یک سازه

در این نگاه رضایت از زندگی سازه‌ای است که دارای ابعادی چند است، البته در این رویکرد نیز تنوعی حاکم است.

۱-۱- در برخی کارهای انجام‌شده ابعاد رضایت از زندگی عبارت‌اند از: رضایت از زندگی خانوادگی، رضایت از مسکن، رضایت از شغل و رضایت از تندرستی (نایبی، ۱۳۷۵: ۲۰).

۱-۲- در اثری دیگر ابعاد رضایت از زندگی عبارت‌اند از: رضایت از خود، رضایت از دوستان، رضایت از خانواده، رضایت از محیط زندگی، رضایت از محیط کار (در مورد خاص تحقیق، مدرسه) (عظیمی، ۱۳۸۲: ۱۱۶). همچنان که ملاحظه می‌گردد در این دو پژوهش ابعاد رضایت از زندگی از جنس رضایت است.

۱-۳- در اثری دیگری ابعاد رضایت از زندگی از جنس رضایت نیست؛ مثلاً رغبت به زندگی، تناسب میان اهداف دست‌یافته با آرزوها، شاد بودن و نگاه مثبت داشتن، ثبات قدم و شکیبایی و تصور از خود به لحاظ زیستی، روانی و اجتماعی (آدامز، ۱۹۶۹: ۴۷۰). به عقیده ما در نظر گرفتن ابعاد مذکور برای رضایت از زندگی معتبر نیست؛ زیرا قائل شدن به ابعادی برای یک متغیر و بیان تعداد آن ابعاد، بر اساس مفاهیم نظری و تئوریک امکان‌پذیر است و تقسیم‌بندی‌های آماری نمی‌تواند مبنای درستی برای آن باشد. در واقع آمار در اینجا فقط راهنما است، ولی در اثر تحقیقی اخیر مبنای این ابعاد یک تحلیل عاملی است. علاوه بر این، بین ابعاد یک سازه باید رابطه منطقی وجود داشته باشد و هر بعد مکمل دیگری باشد. به نظر ما آنچه در اثر اخیر به عنوان ابعاد این سازه ذکر می‌گردد تنها در یک مورد (رغبت به زندگی) قابل پذیرش است و در سایر موارد جزء متغیرهای پیش‌بینی‌کننده آن محسوب می‌گردد نه اجزای آن. البته به نظر می‌رسد مفهوم رضایت از زندگی در زمره معدود مفاهیمی باشد که بین ابعاد متغیر و عوامل تشکیل‌دهنده آن، یا به عبارتی بین چیستی و چگونگی پیدایش خلط آن روی می‌دهد؛ در ادامه به این موضوع خواهیم پرداخت.

۱-۴- اثر پژوهشی دیگر متعلق به ریان و زیوراویک<sup>۱</sup> (۲۰۰۰) است. در پژوهش مذکور به رابطه بین رضایت از زندگی و دنیاگرایی می‌پردازد. وی به ابعادی همچون

\_\_\_\_\_ بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر / ۸۷

اسکان، زندگی خانوادگی، شغل، سلامتی و... اشاره داشته است (۱۹۳-۱۹۱).  
۵-۱- ابادری و همکارانش (۱۳۸۳) در یک اثر پژوهشی برای رضایت از زندگی سه بعد رضایت مالی، رضایت فردی و رضایت اجتماعی-سیاسی را در نظر گرفته‌اند (۱۴).  
۶-۱- علیخواه نیز در اثر پژوهشی خود برای رضایت از زندگی شش بعد در نظر گرفته که عبارت‌اند از: رضایت از زندگی خانوادگی (رضایت از همسر و فرزند)، رضایت از شغل، رضایت از روابط اجتماعی (همکاران و همسایگان)، رضایت از درآمد، رضایت از تحصیلات، رضایت از تسهیلات مهم خانواده (علیخواه، ۱۳۸۳: ۴۰-۳۳۹).

## ۲- رضایت از زندگی به مثابه یک متغیر بسیط

در این نگاه رضایت از زندگی فاقد ابعاد است و اگر در تحقیقات از گویه‌های متعددی برای سنجش آن استفاده شده قصد محقق ارتقاء سطح سنجش آن از ترتیبی به فاصله‌ای بوده، هر چند در برخی از تحقیقات برای سنجش از یک گویه استفاده شده است:

۱-۲- در یک اثر تحقیقی برای سنجش رضایت از زندگی مستقیماً از خود فرد خواسته می‌شود که میزان رضایت از زندگی خود را در قالب یک طیف چند گزینه‌ای لیکرت علامت بزند: «آیا به‌طور کلی از زندگی خود راضی هستید؟» (محسنی، ۱۳۷۹: ۲۵۹).

چنان‌که مشاهده می‌شود محقق در اینجا برای سنجش رضایت از زندگی، خود عبارت «رضایت از زندگی» را به کار می‌برد. گرچه این‌گونه گویه‌سازی غالباً امری نارواست به ویژه اینکه بخواهیم در تعریف یک واژه از خود آن واژه بهره بگیریم، ولی به نظر می‌رسد در مورد متغیر رضایت از زندگی به علت عام و گویا و کلی بودن مفهوم آن، به کار بردن خود واژه بهتر از هر روش دیگری است. در موارد دیگری نیز این رویه ملاحظه شده است.

۲-۲- رونالد اینگلهارت در اثر پژوهشی خود، رضایت فرد از کل زندگی را بازتاب مجموع رضایت وی در زمینه‌های گوناگون همچون درآمد، مسکن، شغل، فعالیت‌های فراغت، زندگی خانوادگی و مانند آنها می‌داند (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۴۷). اما او هم،

همچنان که ملاحظه شد مانند مورد قبل، در گویه‌سازی استفاده از واژه رضایت را گویاتر از هر جایگزینی می‌داند (همان: ۲۴۸-۲۴۷).

۲-۳- تحقیق دیگری که در ذیل این رویکرد قرار دارد پژوهش دیش<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۰۰) در سنجش خوشبختی ذهنی است. در این اثر محقق هیچ تعریف خاصی را برای خوشبختی ذهنی ارائه نمی‌کند تا پاسخگو در یک گستره وسیع و کلی به ارزیابی میزان خوشبختی خود بپردازد. در اینجا رضایت شخصی از طریق یک گویه (در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت) آورده شده و از پاسخگویان پرسیده شده که «شما به عنوان یک شخص چقدر از خودتان رضایت دارید؟»

۲-۴- در نمونه‌ای دیگر از پژوهش‌های انجام شده برای سنجش رضایت از زندگی از پنج معرف و گویه، در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت، استفاده شده است. برخی از این گزینه‌ها عبارت‌اند از:

- من در زندگیم خشنودم.

- چنانچه قرار باشد به زندگیم ادامه دهم هیچ چیزی را تغییر نخواهم داد.

دسته‌های پاسخ از بسیار مخالف تا بسیار موافق و همسازی درونی برای این طیف ۸۴٪ بوده است (لاکلاند، ۲۰۰۱: ۳۲۴-۳۲۲).

در اینجا نیز مشخص است که اولاً محقق رضایت از زندگی را فاقد ابعاد می‌دانسته و ثانیاً در تعریف آن از خود واژه رضایت از زندگی<sup>۲</sup> استفاده کرده است.

۲-۵- در یک اثر تحقیقی دیگر برای اندازه‌گیری SWB<sup>۳</sup> (خوشبختی ذهنی) که بر اساس تحقیق مکینتاش<sup>۴</sup> (۲۰۰۱: ۴۲) دارای همبستگی خوبی با SWLS<sup>۵</sup> یا طیف رضایت از زندگی است، از تکنیکی استفاده شده که مؤید آن است که در نظر محقق رضایت از زندگی فاقد ابعاد خاصی است. جهت فهم بهتر، مروری نیز بر تکنیک مورد استفاده که به کارگیری طیف SAS<sup>۶</sup> یا تلاش در جهت معرفی خود است، خواهیم

1. Dich

۲. عنوان گویه چنین است «I am satisfied with my life»

3. Subjective Well -Being

4. Mcintosh

5. Satisfaction With Life Scale

6. Self- Anchoring Scale



داشت.

ابتدا از پاسخگویان خواسته می‌شود که متنی راجع به بهترین و بدترین شرایط زندگی در نظر خودشان بنویسند، سپس تصویری از یک سلسله مراتب که در ابتدای آن ده و در انتهای آن صفر است، به آنها نشان داده شده و از ایشان پرسیده می‌شود اگر نمره صفر حاکی از بدترین زندگی ممکن و نمره ده حاکی از بهترین زندگی ممکن برای شما باشد، در وضعیت کنونی، جایگاه شما در این سلسله مراتب کجاست؟ (همان: ۴۳).

همچنان که مشاهده می‌گردد در اینجا به صورت مستقیم از وضعیت کنونی زندگی پاسخگو پرسش می‌گردد؛ نه اینکه ابتدا حوزه‌های متفاوت زندگی را تک به تک مورد پرسش قرار دهیم آنگاه به جمع آنها بپردازیم. به نظر می‌رسد که دلیل اصلی آن کلی بودن و انتزاعی بودن مفهوم زندگی باشد.

به نظر ما نگاه به رضایت از زندگی به مثابه سازه‌ای دارای ابعادی از جنس رضایت، نگاهی نارسا است. به نظر می‌رسد کلی بودن مفهوم زندگی و انتزاعی بودن آن، رضایت از زندگی را دارای ویژگی منحصر به فردی نموده است. به نظر ما زندگی مساوی مجموع حیطه‌های آن مانند خانواده، دوستان، اوقات فراغت، محل سکونت، محل اشتغال و... نیست. اگرچه حیطه‌های مذکور بخش زیادی از زندگی را تشکیل می‌دهند، اما زندگی چیزی ماورای این حوزه‌ها نیز در خود دارد.

البته مساوی نبودن کل با مجموعه اجزای آن نه تنها در علوم طبیعی، بلکه در علوم انسانی هم امری غریب نیست (سروش، ۱۳۷۴: ۲۴؛ همان: ۹۹). چه اینکه جامعه نیز اگرچه از انسان‌ها تشکیل شده است، اما شناخت جامعه و پدیده‌های اجتماعی (جامعه‌شناسی) قابل تقلیل به شناخت فرد و رفتارهای فردی (روانشناسی) نیست. روانشناسی گشتالت نیز نگاهی مشابه در فهم پدیده‌ها دارد.

شواهد تجربی زیادی نیز بر این مدعا می‌توان یافت؛ خودکشی که خود حکایت از سطح نازل رضایت از زندگی دارد در مواردی رخ می‌دهد که گاه مجموع رضایت فرد از حوزه‌های رایج پایین نیست. مثلاً اندیشمندی که به بن‌بست فکری احساس پوچی می‌رسد و سرانجام خودکشی می‌کند یا کسی که در یک رابطه عاشقانه ناکام مانده و خودکشی می‌نماید حتی مواردی که به خاطر قبول نشدن در کنکور رخ داده، شواهدی

هستند که اگر از آنان میزان رضایتشان را از حوزه‌هایی مانند خانواده، دوستان، اوقات فراغت، محیط زندگی، محیط کار و ... جویا می‌شدیم، شاید نارضایتی جدی از هیچ یک وجود نمی‌داشت و مجموع نمرات رضایت از زندگیشان چندان هم پایین نبود.

حال این سؤال پیش می‌آید که چنانچه قصد اندازه‌گیری رضایت از زندگی را داشته باشیم، چرا باید به‌طور غیرمستقیم به سنجش و اندازه‌گیری آن اقدام کنیم؟ یعنی چرا باید ابتدا از رضایت فرد از تک تک حوزه‌های مذکور مطلع شد و آنگاه به جمع جبری آنها برای شاخص‌سازی مبادرت ورزید؟ آیا بهتر نیست که مستقیماً به پرسش دربارهٔ حالات گوناگون فرد پرداخت و پاسخ‌های گوناگون وی را که حکایت از سطوح متفاوت رضایت از زندگی دارد با هم جمع نمود؟ به ویژه اگر تعریفی را که مکینتاش (۲۰۰۱: ۳۷) از رضایت از زندگی ارائه می‌دهد، بپذیریم: «رضایت از زندگی، رضایت کلی فرد از زندگیش است» این رویکرد مناسب‌تر به نظر می‌رسد. در اینجا به ذکر برخی عوامل موثر بر رضایت از زندگی می‌پردازیم:

#### جدول ۱- عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی در منابع فارسی (تألیف/ ترجمه)

منبع علمی	متغیر وابسته	متغیر مستقل
ناییبی، ۱۳۷۵	رضایت از زندگی	رتبه شغلی
		درآمد
		اعتماد
		بیگانگی
عظیمی، ۱۳۸۲	رضایت از زندگی	دینداری
محسنی، ۱۳۷۹	رضایت از زندگی	درآمد
		سواد
اینگلهارت، ۱۳۷۳	رضایت از زندگی (مقایسه بلژیک و آلمان در دهه ۱۹۸۰)	رشد اقتصادی جامعه
	رضایت از زندگی	تجارب تاریخی ملل

	(مقایسه آلمان و دانمارک)	
	رضایت از زندگی	امنیت اقتصادی
	رضایت از زندگی	زندگی در شهرهای کوچک
	رضایت از زندگی (مقایسه در ۱۶ کشور)	دینداری
	رضایت از زندگی	تحصیلات
توسلی، ۱۳۷۵ (اقتباس از تئوری انگیزش بهداشت هرزبرگ)	رضایت از زندگی	راهبردی و کاربردی بودن محتویات دروس
دورکیم به نقل از رفیع پور، ۱۳۷۸ (ب): ۱۸	نارضایتی اجتماعی	آنومی (ظهور آرزوهای جدید و بی حد و حصر، ناکامی از عدم ارضاء آرزوها)
کونیک به نقل از رفیع پور، ۱۳۷۸ (ب): ۲۶-۲۷	نارضایتی	رشد وسایل ارتباط جمعی (اشاعه زندگی مرفه، رشد آرزوها و نیازها، از دست دادن هویت فرهنگی)
مرتون به نقل از صفدری، ۱۳۷۴	احساس نارضایتی	فاصله زیاد فرد تا گروه مرجع خود (احساس محرومیت نسبی)
کریزبرگ به نقل از صفدری، ۱۳۷۴	نارضایتی	محرومیت مطلق
		وجود موقعیت‌ها با منزلت‌های اجتماعی متفاوت
کرونبرگ به نقل از رفیع پور، ۱۳۷۲: ۱۷	رضایت در سایر حوزه‌های ز زندگی	رضایت از یک حوزه زندگی
رفیع پور، ۱۳۷۷: ۳۷۳	نارضایتی	مدرنیزاسیون (تقدیرگرایی،

		مقایسه اجتماعی) مدرنیزاسیون (نابرابری اجتماعی - اقتصادی، مقایسه اجتماعی، میل به ارتقاء)
نیکجو، ۱۳۷۷	رضایت از زندگی	رضایت از خانواده گرایش به معنویت
شورای علمی پژوهشگران، ۱۳۸۱	رضایت از زندگی	تأهل
وضعیت و نگرش جوانان ایران، ۱۳۸۰	رضایت از زندگی	جنس

**جدول ۲- عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی در منابع غیر فارسی**

منبع علمی	متغیر وابسته	متغیر مستقل
ریان و زیوراویک، ۲۰۰۰	رضایت از زندگی	موفقیت آموزشی
		بیکاری (با اثر کاهنده)
		سلامت جسمانی
		دنیا گرایی (با اثر کاهنده)
لاکلاند، ۲۰۰۰	رضایت از زندگی	احساس تبعیض (با اثر کاهنده)
		تعداد دوستان
		رضایت مالی
		اطلاعات پیشین راجع به دانشگاه
احساس نابرابری اجتماعی (با اثر کاهنده)		
مکینتاش، ۲۰۰۱: ۳۸	رضایت از زندگی	مثبت‌نگری
ترکسرر <sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۰۰: ۱۶۳	رضایت از زندگی	سطح انتظارات از زندگی
کوشا و محسنی، ۱۹۷۷	رضایت از زندگی	رضایت از ازدواج (زنان متأهل)
		رضایت از اشتغال (زنان متأهل)
		رضایت از اوقات فراغت (زنان)
		مقطع تحصیلی (زنان غیرمتأهل)

**تعریف متغیر اصلی پژوهش: (رضایت از زندگی):** احساس خرسندی کلی فرد از زندگی.

- در پژوهش حاضر برای متغیر رضایت از زندگی معرف‌های زیر در نظر گرفته شده‌اند: در مجموع به فعالیت‌هایی که در زندگی روزمره‌ام انجام می‌دهم علاقمندم.
- ۱- در مجموع می‌توان گفت این ایام بهترین سال‌های زندگی من است.
  - ۲- با خود می‌گویم که «ای کاش به دنیا نمی‌آمدم».

- ۳- چیزهای زیادی است که دوست داشتم در زندگی‌ام داشته باشم اما ندارم.
  - ۴- احساس می‌کنم که در زندگی‌ام رو به پیشرفت هستم.
  - ۵- بارها احساس کرده‌ام که در مقابل مشکلات زندگی‌ام ناتوان هستم.
  - ۶- در مجموع می‌توانم بگویم که من در طول زندگی‌ام به خیلی از آرزوهایم دست یافته‌ام.
  - ۷- می‌توانم بگویم کارهایی که در حال حاضر انجام می‌دهم نتایج زیادی در بر دارد.
- برای بررسی روایی معیار<sup>۱</sup> متغیر وابسته از پاسخ‌دهندگان پرسیده شده است: «اگر برای وضعیتی که حکایت از زندگی ایده‌آل و رضایت کامل دارد عدد بیست و برای حالتی که حکایت از دشوارترین حالات و ناکامی‌هاست عدد صفر را در نظر بگیریم - خواهشمند است با دقت بیشتری بفرمائید - میزان رضایت از زندگی شما در این ایام در کجا قرار می‌گیرد؟»

### روش‌شناسی

این پژوهش از نظر زمانی مقطعی است؛ زیرا ناظر به رضایت از زندگی دانشجویان در حال حاضر می‌باشد. با توجه به حجم نمونه، از نوع مطالعات پنهانگر است. در آزمون فرضیات، که قسمت عمده تحقیق ماست، واحد تحلیل دانشجویان در نظر گرفته شده و بنابراین در مجموع واحد تحلیل در این تحقیق فرد است. با توجه به نکته مذکور، سطح تحقیق خرد منظور می‌شود. در هر حال واحد مشاهده در این تحقیق فرد دانشجویان منظور می‌گردد.

---

### 1. Criterion Validity

۲. شایان ذکر است که این طیف در مرحله پیش‌آزمون در فاصله بین صفر تا ده ارائه شد ولی در آن مرحله متوجه شدیم که چنانچه در بازه صفر تا بیست باشد پاسخگویان با دقت بیشتری به سوالات پاسخ می‌دهند.

### بررسی روایی معیار ابزار سنجش

به این منظور رضایت از زندگی را با دو روش مختلف سنجیدیم<sup>۱</sup>. در روش نخست هشت گویه ارائه شد که هر گویه سعی می‌نمود پاسخگو را در موقعیتی قرار دهد و میزان رضایت وی از زندگی را بسنجد. در نهایت با ترکیب (compute) هشت گویه مذکور متغیر رضایت از زندگی ساخته شد. در روش دوم به جای استفاده از طیف متداول لیکرت از پاسخگو خواسته شده بود که اگر برای وضعیتی که حکایت از زندگی ایده‌آل و رضایت کامل دارد عدد بیست و برای حالتی که حکایت از دشوارترین حالات و ناکامی‌هاست عدد صفر را در نظر بگیریم میزان رضایت از زندگی خود را در این ایام بیان نماید. در مقایسه همبستگی دو متغیر ارائه شده مشابهت مطلوبی مشاهده شد:

#### جدول ۳- بررسی روایی معیار متغیر وابسته

رضایت از زندگی بر اساس هشت گویه (متغیر وابسته) و رضایت از زندگی بر اساس نمره صفر تا بیست	
٪۴۹۸	ضریب همبستگی اسپیرمن
۰/۰۰۰	سطح معنا داری دو دامنه
۳۷۴	تعداد پاسخگویان معتبر

### بررسی روایی سازه‌ای متغیر وابسته

برای بررسی روایی سازه‌ای متغیر وابسته از تحلیل عاملی استفاده نمودیم. جدول ذیل به ارائه نتایج تحلیل عاملی متغیر وابسته پرداخته است:

---

۱. البته شایسته است که این دو روش ماهیت متفاوتی داشته باشند؛ مثلاً با تعداد ده تن از افراد مصاحبه بالینی عمیقی صورت گیرد و میزان رضایت از زندگی آنها مشخص شود و بر اساس میزان رضایت از زندگی رتبه‌بندی گردند، سپس پرسش‌نامه تحقیق نیز به آنان داده شود و نمره رضایت از زندگی آنها بر اساس پرسش‌نامه محاسبه شوند. آنگاه بررسی نماییم که میزان رضایت از زندگی افرادی که بر اساس مصاحبه‌های بالینی دارای رضایت از زندگی کم (یا زیاد) هستند بر اساس پرسش‌نامه نیز همان است یا خیر؟ اگر در سنجش متغیر یا متغیرهای اصلی تحقیق بین دو روش متفاوت همبستگی خوبی وجود داشته باشد می‌گوییم ابزار سنجش دارای روایی معیار مناسبی است. البته در این تحقیق - با توجه به محدودیت زمانی آن - از این روش استفاده نشد و این متغیر با دو روش کمی سنجیده شدند.

جدول شماره ۴- بررسی روایی سازه‌ای متغیر وابسته

همبستگی گویه با عامل دوم	همبستگی گویه با عامل اول	عنوان گویه
	۰/۸۱۳	احساس می‌کنم که در زندگی‌ام رو به پیشرفت هستم.
	۰/۷۹۸	به فعالیت‌هایی که در زندگی روزمره‌ام انجام می‌دهم علاقمندم.
	۰/۷۲۰	کارهایی که در حال حاضر انجام می‌دهم نتایج زیادی در بردارد.
	۰/۵۶۷	در مجموع می‌توانم بگویم که من در طول زندگی‌ام به خیلی از آرزوهایم دست یافته‌ام.
	۰/۴۶۱	این ایام بهترین سال‌های زندگی من است.
۰/۸۳۷		ای کاش به دنیا نمی‌آمدم.
۰/۷۴۶		بارها احساس کرده‌ام که در مقابل مشکلات زندگی‌ام ناتوان هستم.
۰/۷۱۶		چیزهای زیادی هست که دوست داشتم در زندگی‌ام داشته باشم اما ندارم.

نتایج، از توزیع گویه‌ها (معرف‌ها) در ذیل دو عامل حکایت دارد. ارائه دو عامل برای متغیر مذکور با پیش‌بینی اولیه‌ما، مبتنی بر بسیط بودن متغیر، تا حدی ناسازگار است؛ میزان پایین درصد تبیین واریانس توسط دو عامل مذکور از سویی و همبستگی بالای آنها از سوی دیگر حکایت از ضعیف بودن روایی سازه‌ای این متغیر (با توجه به آزمون تحلیل عاملی) دارد که برای محقق قابل تأمل است؛ اما چون بین سه گویه‌ای که در ذیل عامل دوم قرار گرفته‌اند ارتباط معنایی و منطقی به گونه‌ای که بتوان عنوانی متمایز از عنوان متغیر آن نهاد قابل تصور نیست؛ لذا نتایج مذکور روایی سازه‌ای متغیر ما را به‌طور جدی مختل نمی‌کند.



\_\_\_\_\_ بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر / ۹۷

### پایایی ابزار سنجش<sup>۱</sup>

به این منظور در مرحله پیش آزمون ۷۷ نسخه از پرسش‌نامه‌ها توسط دانشجویان تکمیل شد. آلفای استاندارد به شرح ذیل است:

#### جدول شماره ۵- بررسی پایایی متغیرهای پژوهش

عنوان متغیر	تعداد گویه	مقدار آلفا
رضایت از زندگی	۸	۰/۷۶۹۶
رضایت از دوستان	۳	۰/۷۵۲
رضایت از دانشگاه	۴	۰/۶۳
رضایت از خانواده	۴	۰/۷۷
رضایت از وضعیت اقتصادی	۲	۰/۸۳۸
رضایت از خود	۵	۰/۷۰۱
رضایت از آزادی‌های سیاسی اجتماعی	۳	۰/۷۴

در اینجا جامعه آماری دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد است. حجم نمونه در این تحقیق براساس نمونه‌گیری طبقه‌ای محاسبه گردیده است. در فرمول نمونه‌گیری  $V$  واریانس مطلوب است و خود متشکل از دو جز  $d$  و  $t$  است.  $t$  مبین سطح اطمینان است و چنانچه  $t=1/96$  باشد سطح اطمینان به ۹۵ درصد می‌رسد که سطح اطمینان مطلوبی است.  $d$  خطای نمونه‌گیری و مبین دقت احتمالی است. به منظور کم کردن خطای نمونه‌گیری  $d=0/07$  در نظر می‌گیریم که مقدار مناسبی است.

### یافته‌های پژوهش

#### توصیف متغیر وابسته: رضایت از زندگی

تعریف مفهومی: احساس خرسندی کلی فرد از زندگی (مکینتاش، ۲۰۰۱: ۳۷).

جدول ۶- توزیع درصدی پاسخ‌های نمونه تحقیق به گویه‌های متغیر رضایت از زندگی

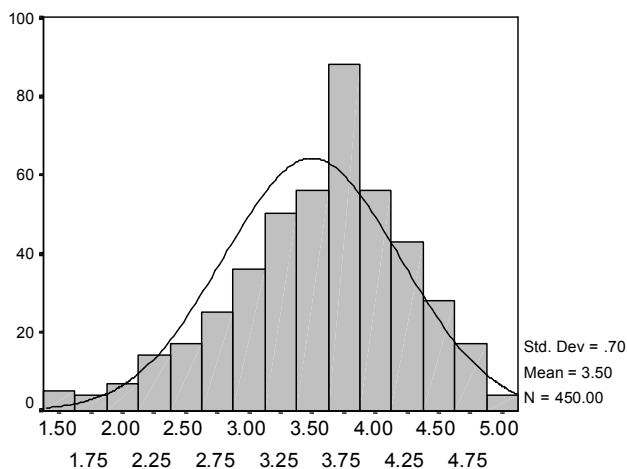
میانۀ	کاملاً همین طور است	تا حد زیادی اینطور است	بینابین	تا حد کمی اینطور است	اصلاً اینطور نیست	
۴/۰۰	۱۰/۷	۴۳/۲	۳۲/۲	۱۰/۵	۳/۴	به فعالیت‌هایی که در زندگی روزمره‌ام انجام می‌دهم علاقمند هستم (+)
۴/۰۰	۳۲/۱	۳۵/۶	۱۸/۷	۹/۱	۴/۵	این ایام بهترین سال‌های زندگی من است (+)
۱/۰۰	۷/۹	۴/۸	۷/۲	۱۸/۶	۶۱/۵	ای کاش به دنیا نمی‌آمدم (-)
۳/۰۰	۱۹/۶	۱۸/۳	۲۳/۴	۲۹/۰	۹/۸	چیزهای زیادی هست که دوست داشتم در زندگی‌ام داشته باشم اما ندارم (-)
۴/۰۰	۲۲/۴	۳۷/۴	۲۴/۶	۱۰/۵	۵/۱	احساس می‌کنم که در زندگی‌ام رو به پیشرفت هستم (+)
۲/۰۰	۷/۰	۱۵/۸	۲۵/۵	۳۶/۳	۱۵/۳	بارها احساس کرده‌ام که در مقابل مشکلات زندگی‌ام ناتوان هستم (-)
۳/۰۰	۹/۴	۳۳/۶	۳۳/۶	۱۷/۷	۵/۸	در مجموع می‌توانم بگویم که من در طول زندگی‌ام به خیلی از آرزوهایم دست یافته‌ام (+)
۴/۰۰	۱۶/۴	۳۵/۸	۳۰/۹	۱۱/۸	۵/۱	کارهایی که در حال حاضر انجام می‌دهم نتایج زیادی در بردارد (+)

همچنان‌که ملاحظه می‌گردد اکثر قابل توجه پاسخگویان به گویه‌هایی که حکایت از رضایت از زندگی فعلی خود دارد، پاسخ مثبت داده‌اند؛ به طوری که نظرات پاسخگویان در بازه [۵-۱] میانۀ ای معادل ۳/۶۲ دارد که از میانۀ نظری (۳) بالاتر است.

\_\_\_\_\_ بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر / ۹۹

انحراف معیار این شاخص نیز چگونگی توزیع نظرات پاسخگویان نسبت به موضوع مورد بررسی را نشان می‌دهد.

### نمودار ۱- هیستوگرام توزیع رضایت از زندگی در بین پاسخگویان



رضایت از زندگی

جدول ذیل به ارائه نتایج کلی متغیرهای پژوهش می‌پردازد:

### جدول ۷- میانه و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

عنوان متغیر	نوع متغیر	تعداد گویه	تعداد پاسخگویان	میانه	انحراف معیار
رضایت از زندگی	وابسته	۸	۴۵۰	۳/۶۲۵	۰/۶۹۸
رضایت از دانشگاه	مستقل	۳	۴۵۰	۴	۰/۸۶۶
رضایت از آزادی‌های سیاسی-اجتماعی	مستقل	۳	۴۵۰	۲/۶۶۷	۱/۰۵۰
رضایت از دوستان	مستقل	۳	۴۵۰	۴	۰/۸۷۴
رضایت از خانواده	مستقل	۳	۴۵۰	۴/۵۰	۰/۷۷۹
رضایت از خود	مستقل	۵	۴۵۰	۳/۸۰	۰/۶۷۹
رضایت مالی	مستقل	۲	۴۵۰	۳/۶۶۶	۰/۹۴۶

### میزان رضایت از زندگی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف

نتایج تحقیق حکایت از آن دارد که میزان رضایت از زندگی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف با یکدیگر تفاوت معناداری ندارد. جدول ذیل نشانگر میزان رضایت از زندگی در بین دانشکده‌های مختلف است.

جدول ۸- وضعیت رضایت از زندگی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف

نام دانشکده	میان	میانگین
الهیات	۳/۵۶	۳/۳۱
ادبیات و علوم انسانی	۳/۶۳	۳/۵۰
علوم اداری و اقتصادی	۳/۳۸	۳/۴۵
علوم تربیتی و روانشناسی	۳/۶۳	۳/۴۲
تربیت بدنی و علوم ورزشی	۳/۷۵	۳/۶۸
علوم پایه	۳/۶۳	۳/۴۵
علوم ریاضی	۳/۶۹	۳/۶۱
مهندسی	۳/۶۳	۳/۶۷
کشاورزی	۳/۶۷	۳/۵۳
دامپزشکی	۳/۴۴	۳/۴۶

جدول ۹- رابطه بین رضایت از زندگی و رشته تحصیلی

آماره‌های آزمون	
کای - اسکور	۸/۵۸۲
درجه آزادی	۹
سطح معناداری	۰/۴۷۷

قبلاً اشاره شد که در این پژوهش مقیاس نهایی رضایت از زندگی در بازه [۱-۵] می‌باشد همچنان که مشاهده می‌شود میانه رضایت از زندگی در دانشکده‌های مختلف در بازه [۳-۴] است. به عبارت دیگر در تمام دانشکده‌ها میزان رضایت از زندگی از میانگین نظری «۳» بیشتر است. یعنی می‌توان گفت در تمام دانشکده‌ها میزان رضایت از زندگی بیشتر از حد متوسط است. نتایج آزمون کروسکال والیس حکایت از آن دارد که تفاوت

\_\_\_\_\_ بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر ۱۰۱

مشاهده شده اندک، بین رضایت از زندگی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف معنادار نمی‌باشد.

### آزمون فرضیات پژوهش

پیش از پاسخ به این سؤال شایسته است مجدداً یادآوری کنیم که سطح این تحقیق عمدتاً «خرد» و واحد مشاهده «دانشجو» است. لذا تبیین رضایت از زندگی در سطح خرد انجام می‌پذیرد و مشمول سطوح میانه و به‌ویژه کلان نمی‌شود. لذا بدیهی است در بخش تجربی پژوهش تأکید بر تأثیر متغیرهای سطح کلان مانند تورم، ارتباطات، از خود بیگانگی، نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی، فساد اداری، توسعه شهرها و... نیز متغیرهای سطح میانه مانند ضعف شبکه‌های خویشاوندی، دوستی و همسایگی نیست. البته متغیرهای سطح کلان و میانه در پیشینه این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته و از تئوری‌های جامعه‌شناسان در این زمینه یاد شده است. اما آنچه در بخش تجربی مورد استفاده و آزمون قرار گرفت متغیرهای سطح خرد و حداکثر میانه بود.

### جدول ۱۰- خلاصه نتایج آزمون فرضیات پژوهش

ضریب همبستگی سامرزدی		ضریب همبستگی اسپیرمن		فرضیه
شدت همبستگی	سطح معناداری	شدت همبستگی	سطح معناداری	
۰/۴۲۲	۰/۰۰۰	۰/۵۵۷	۰/۰۰۰	رضایت از خود در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۰/۱۱۷	۰/۰۰۱	۰/۱۶۰	۰/۰۰۱	رضایت از آزادی‌های سیاسی-اجتماعی در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۰/۳۵۹	۰/۰۰۰	۰/۴۵۸	۰/۰۰۰	رضایت از دانشگاه در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۰/۲۳۹	۰/۰۰۰	۰/۳۰۶	۰/۰۰۰	رضایت از خانواده در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۰/۲۰۳	۰/۰۰۰	۰/۲۶۹	۰/۰۰۰	رضایت از دوستان در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.
۰/۳۱۹	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	۰/۰۰۰	رضایت از وضعیت مالی خود در رضایت از زندگی تأثیر مثبت دارد.

همچنانکه مشاهده می‌شود تمام فرضیات پژوهش تأیید می‌شوند. در این میان رابطه «رضایت از خود» «رضایت از زندگی» بیشترین همبستگی و رابطه «رضایت از آزادی‌های سیاسی - اجتماعی» با «رضایت از زندگی» کمترین میزان همبستگی را دارد.

### میزان رضایت از زندگی در بین دانشجویان دختر و پسر

جدول ذیل به ارائه میانگین و میانه و واریانس رضایت از زندگی در بین دانشجویان دختر و پسر می‌پردازد.

جدول ۱۱- وضعیت رضایت از زندگی در دانشجویان دختر و پسر

واریانس	میانگین	میانه	
۰/۵۰	۳/۵۲	۳/۵۶	مرد
۰/۴۸	۳/۴۸	۳/۶۳	زن

جدول ۱۲- رابطه بین رضایت از زندگی و جنسیت

آماره Z: ۰/۱۰۴	آزمون: u مان ویتنی و W	جنس در رضایت از زندگی
سطح معناداری دو دامنه: ۰/۹۱۸	ویلکاکسون	تأثیر دارد.

چنان‌که ملاحظه می‌شود میانگین و میانه رضایت از زندگی در بین دختران و پسران دانشجو بسیار نزدیک است نتایج آزمون مان - ویتنی نیز حکایت از آن دارد که بین رضایت از زندگی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود ندارد.

### نتیجه‌گیری

چنان‌که از اهداف مقاله بر می‌آید هدف اصلی این تحقیق، بررسی مفهوم رضایت از زندگی و نحوه سنجش آن است. از آنجا که بیان عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی، به عنوان اهداف حاشیه‌ای تلقی می‌شود، لذا در بازگشت به چارچوب نظری، به بحث و بررسی بیشتر پیرامون مفهوم رضایت از زندگی می‌پردازیم.

چنان که بیان شد در حوزه رضایت از زندگی دو رویکرد نظری وجود دارد. اگر چه به شرح و ارزیابی نظری دو رویکرد مذکور پرداخته شد، اما جای آن دارد که این رویکردها را به صورت تجربی نیز ارزیابی کنیم. ارزیابی تجربی دو رویکرد مذکور به شرح ذیل پیشنهاد می‌شود: یک دسته نسبتاً کوچک (حدود ۴۰ نفر) از افراد (ترجیحاً دانشجوی) را انتخاب می‌کنیم. سپس میزان رضایت از زندگی آنها را با سه روش اندازه‌گیری می‌نماییم. روش اول از طریق مصاحبه‌های عمیق بالینی است که باید توسط روانشناس بالینی انجام پذیرد. در روش دوم از پرسش‌نامه‌ای که رویکرد نظری آن، تلقی رضایت از زندگی به مثابه یک متغیر بسیط است (مانند پرسش‌نامه این مقاله) استفاده می‌کنیم و برای روش سوم پرسش‌نامه‌ای را به کار می‌گیریم که مطابق رویکرد نظری آن، رضایت از زندگی به مثابه یک سازه چندبعدی در نظر گرفته شده باشد. از آنجا که در اینجا روش نخست به عنوان معیار در نظر گرفته می‌شود و روایی دو روش دیگر با آن سنجیده می‌شود، دقت در ابرارسازی آن از نهایت اهمیت برخوردار است. آنگاه همبستگی هر کدام که با روش معیار، بالاتر باشد از روایی معیار بهتری برخوردار است.

یکی از دلایل اتخاذ رویکرد نخست، که نگاه به رضایت از زندگی به مثابه یک متغیر بسیط است، انتزاعی بودن و کلی بودن مفهوم «زندگی» است. به پژوهشگران بعدی توصیه می‌شود از طریق مصاحبه‌های متعدد و متنوع با اعضای از جامعه آماری پژوهش خود، به کاوش درباره مفهوم «زندگی» در نظر کنشگران جامعه آماری خود بپردازند تا از این طریق بتوانند به تعریفی تحلیلی از مفهوم زندگی دست یابند. به این ترتیب گویه‌های پرسش‌نامه معطوف به حیطه‌های غالب کنش کنشگران خواهد بود و سنجش رضایت از زندگی دقیق‌تر صورت می‌پذیرد.

نظر به قرابت این حوزه پژوهش با حوزه روان‌شناسی اجتماعی، تلاش در جهت تفکیک حوزه مفهومی «رضایت از زندگی» از مفاهیمی مانند افسردگی، احساس خوشبختی<sup>۱</sup>، خرسندی<sup>۲</sup>، شادی<sup>۳</sup> و کیفیت زندگی<sup>۴</sup> مناسب به نظر می‌رسد.

«رضایت از خود» در زمره مهم‌ترین متغیرهای پیش‌بینی‌کننده رضایت از زندگی

- 
1. Well- Being
  2. Happiness
  3. Enjoy
  4. Quality of Life

است؛ بنابراین اهتمام به تعریف نظری دقیق «خود» و «خود پنداره» توصیه می‌شود. دقت در تعریف «خود» از این جهت واجد اهمیت است که گاهی «رضایت از خود» را «رضایت از زندگی خود» می‌دانند و حوزه‌های مفهومی این دو را تا حدی در هم فرو رفته می‌دانند.

نکته دیگر رابطه رضایت از دوستان و رضایت از زندگی است. نکته قابل تأمل این است که چرا در بین دانشجویان مجرد رضایت از دوستان با رضایت از زندگی رابطه‌ای منفی دارد؟ یعنی چرا کسانی که از دوستانشان رضایت کمتری دارند، رضایتشان از زندگی بیشتر است؟ دقت در این مورد مطالعات نظری و پژوهش‌های میدانی بیشتری را می‌طلبد.

چنان‌که ملاحظه شد متغیر رضایت از زندگی در این پژوهش، غیرنرمال است. اصولاً در شرایطی که یک نظام اجتماعی دچار مشکلات ساختاری زیادی باشد می‌توان پیش‌بینی کرد که توزیع بسیاری از متغیرها غیرنرمال باشد.

بر اساس این پژوهش، رابطه رضایت از زندگی دانشجویان با متغیرهای زمینه‌ای غیرمعمول است. بنابراین هیچ طبقه‌ای را نمی‌توان یافت که رضایت از زندگی در درون و بیرون از طبقه تفاوت معناداری داشته باشد. لذا روش نمونه‌گیری طبقه‌ای که بر اساس تفاوت واریانس متغیر اصلی تحقیق درون طبقات و میان طبقات است، روش مناسبی برای نمونه‌گیری این تحقیق نیست - هر چند در این روش از آن استفاده شد - بنابراین بهترین روش نمونه‌گیری در جامعه آماری دانشجویان و با این موضوع روش خوشه‌ای است.

نظر به این‌که پژوهش حاضر در سطح خرد و حداکثر میانه انجام پذیرفته است، در مورد مباحث مربوط به متغیرهای سطح کلان به بحث نظری اکتفا شد؛ لذا به پژوهشگران دیگری که در این حوزه قصد تحقیق دارند پیشنهاد می‌شود که به بررسی تجربی تأثیر متغیرهای سطح کلان بر رضایت از زندگی بپردازند. به نظر می‌رسد که در این زمینه جمع‌آوری داده‌های تحقیقات جهانی و انجام تحلیل ثانویه بر آنها مفید خواهد بود.



## منابع

- اباذری، یوسف علی و همکاران (۱۳۸۳) رضایت از زندگی و ارزیابی اجتماعی (کارگاه تحلیل یافته‌های پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان)، طرح‌های ملی.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳) تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، کویر. توسلی، غلامعباس (۱۳۷۵) جامعه‌شناسی کار و شغل، تهران، سمت.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۲) سنجش گرایش روستائیان نسبت به جهاد سازندگی (پژوهشی در سه استان اصفهان، فارس، خراسان و تهران)، تهران، ارغنون.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۷) توسعه تضاد، چاپ سوم، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸) (الف)، آناتومی جامعه، تهران، شرکت سهامی انتشار
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸) (ب)، آنومی یا آشفتگی اجتماعی (پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر تهران)، تهران، سروش.
- سروش، عبدالکریم (۱۳۷۴) درس‌هایی در فلسفه علم الاجتماع، تهران، نی.
- شورای علمی پژوهشگران (۱۳۸۱) ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، یافته‌های پیمایش در مشهد، دفتر انتشارات طرح پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها.
- صفدری، سلمان (۱۳۷۴) «رضایت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- عظیمی، مژگان (۱۳۸۲) رابطه رضایت از زندگی و دینداری در بین دانش‌آموزان، مشهد، اداره تحقیقات آموزش و پرورش خراسان.
- علیخواه، فریدون (۱۳۸۳) سنجش مفاهیم اساسی علوم اجتماعی، ج ۱، طرح‌های ملی.
- محسنی، منوچهر (۱۳۷۹) بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی - فرهنگی در ایران، تهران، دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی.
- نایی، هوشنگ (۱۳۷۵) «سنجش میزان احساس خوشبختی سرپرستان خانوارهای تهرانی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، مرکز پژوهش‌های بنیادی وزارت ارشاد.
- نیکجو، علی (۱۳۷۷) «رضایت از زندگی»، روزنامه اطلاعات، ۴ مهر ۷۷، (قابل دسترسی در نرم‌افزار نمایه).
- بی‌نام (۱۳۸۰) وضعیت نگرش جوانان ایران، گزارش نهایی نتایج پژوهش مشاوره ملی جوانان، سازمان ملی جوانان.

- Adams, David L. (1969) "Analysis of Life Satisfaction Index", Journal of Gerontology, vol 24.
- Disch, William B et al. (2000) "Student Functioning, Concerns, And Socio-Personal Well – Being". Social Indicators Research, vol 51.
- Kousha. Mahnaz, and Mohseni, Nahid (1997) "Predictors Of Life Satisfaction Among Urban Iranian Women. An Exploratory Analysis". Social Indicators Research, vol 40.
- Lackland, David (2001) "Satisfaction With Life Among International Students: An Exploratory Study". Social Indicators Research, vol 53.
- Maslow, Abraham H. (1977) The Farthes Reaches of Human Nature, Viking Press.
- Mcintosh, Cameron N (2001) "Report On The Construct Validity Of the Temporal Satisfaction With Life Scale". Social Indicators Research, vol 54.
- Merton, Robert K. (1968) Sociology, Social Structure, Newyork Free Press.
- Muler, Edward N (1995) "Economic Determinants of Democracy". American Sociological Review, vol 60.
- Ryan, Lisa and Dziurawiec, Suzane (2000) "Materialism And Its Relationship To Life Satisfaction". Social Indicators Research, vol 55.
- Turksrer A, Nialy Evcil and Atalik, Gunduz (2000) "Possibilities And Limitations For The Measurment For The Quality Of Life In Urban Areas". Social Indicators Research, vol 53.